

1813–2013

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens uppgift är att med stöd av vetenskap och praktisk erfarenhet till samhällets gagn främja jordbruk och skogsbruk samt därtill knuten verksamhet. Akademien instiftades år 1811 på initiativ av Karl XIV Johan och startade sitt arbete den 28 januari 1813.

Akademiens 200:e sammankomst

Akademiens preses tal

Kerstin Niblaeus2

Akademiens sekreterares tal

Carl-Anders Helander7

KSLA 200 år
1813–2013

Akademiens preses Kerstin Niblaeus

KSLA:s högtidssammankomst den 28 januari 2013

Eders Majestäter

Herr Statsråd

Ärade ledamöter

Mina damer och herrar

Tvåhundra år har gått sedan den Kungliga Lantbruksakademien hade sitt första möte under ledning av den nyvalde tronföljaren Karl Johan. Kronprinsen höll ett magnifikt tal vars budskap var mycket tydligt. Satsning på utveckling av modernäringen i stället för krig. Hans vision var ökad åkerareal, ökad folkmängd – och nationalflit. Den nya akademien skulle vara ett viktigt redskap för att uppnå detta.

Intresset för jordbruket låg i tiden. Även i de mest vittra kretsar var det högsta mode att lovsjunga den rättrådige och sunde bonden. Som Erik Gustav Geijer i *Odalbonden* (1811):

*Å bergig ås där står mitt hus,
Högt över skog och sjö...
Den fasta jord hon är mitt hopp
Hon visar evig tro...
Vi reda för landet den närande saft,
Vi föda det – brödet är vårt*

Sverige var ett land i kris. Finanserna var urusla efter krigsåren med galopperande inflation och svag valuta. Och folksjälens var i trauma efter att (med Tegnér's ord) ”Finland nyss likt en blodig sköld från statens hjärta ryckts”.

Förväntningarna på den nya akademien var således betydande. Hur gick det då?

Akademiens första tid är helt sammankopplad med dess direktör Abraham Niclas Edelcrantz. Han var född i Åbo, son till en professor i teologi. Han var en mångsidig begåvning – fysikforskare och uppfinnare, skald och teaterdirektör, med ett brinnande intresse för lantbruk. Han var ledamot i Svenska Akademien och alla tänkbara akademier och lärda sällskap, men det var Lantbruksakademien som var hans skötebarn.

Han hade förberett sig väl för sitt uppdrag. Under 1800-talets första år reste han runt, i Holland, Frankrike, Storbritannien och de tyska staterna. Uppdraget var egentligen att studera järnproduktion och brännerimetoder – helt enkelt industrispionage – och rapporterna

hem skulle skrivas med osynligt bläck. Han ägnade sig dock mest åt lantbruket och tog med sig hem en samling jordbruksredskap och därtill fyra ångmaskiner samt den unge ingenjören Samuel Owen som sedan kom att bli en ledande konstruktör i Sverige. En av ångmaskinerna användes till Edelcrantz' egen kvarn, Eldkvarnen, som låg precis på den plats vi nu befinner oss och mest är känd för den stora branden 1878.

Edelcrantz studerade också de olika akademiska samfundet och deras organisation och verksamhet: Sociéte d'agriculture i Frankrike, Board of Agriculture i Storbritannien och Kurfurstlich-Sächsische Ökonomische Sozietät i Sachsen.

Dessa kunskaper omsattes nu i den egna akademien som bedrev utveckling och upplysningsarbete, ansvarade för den ekonomiska statistiken och fungerade som sammanhållande organ för hushållningssällskapen. Den var både ett administrativt organ för lantbrukshållningen i allmänhet och ett lärt sällskap med uppdrag att arbeta för lantbrukets framåtskridande. Man ordnade tävlingar om t ex nya redskap för beredning av lin eller ekplantering. Man gav synpunkter på nyodlingsprojekt och utdikningsföretag. Edelcrantz tog initiativ till Experimental-fältet i Frescati som skulle bli försöksfält och mönsterjordbruk.

Resurser hade den framsynte kronprinsen ordnat på ett snillrikt sätt. Genom de utrikespolitiska förvecklingarna hamnade Sverige ett tag i krig med Napoleon som förklarar alla svenska fordringar i Frankrike förfallna. För att kompensera de svenska investeringarna för deras franska förluster övertog staten skulderna men de fick bara tillbaka 2/3, resterande 1/3 gick till Lantbruksakademien som fick en fond på drygt 166 000 riksdaler. Det lär motsvara ca 20 miljoner kronor idag.

Ledamöterna var en imponerande samling statsråd och statssekreterare, grevar och friherrar, men också några arbetande ledamöter med vetenskaplig bakgrund eller praktisk kunskap. Ordförande i den vetenskapliga avdelningen var Jöns Jakob Berzelius, dåtidens mest kände kemist.

Det mesta hängde dock på Edelcrantz själv. När han gick bort efter åtta år gick akademien in i en nedgångsperiod, men räddades så småningom av Gabriel Poppius som återgav akademien dess roll och betydelse. Han var en viktig person som varit president i Kommerkollegium och statsråd. Han införde en förvaltningskommitté, ett slags styrelse som kom att fungera som en myndighet under Civildepartementet. Och nu blev det fart på verksamheten igen. Hushållningssällskapen aktiverades, statsunderstödd lantbruksundervisning inleddes och man började med nationella lantbruksmöten. Stadgarna reviderades och de många självskrivna men passiva ledamöterna från statens högsta nivåer försvann. Akademien hade återigen en central och upphöjd position i svenskt lantbruk.

Uppryckningen underlättades av den positiva utvecklingen i lantbrukshållningen. Skiften och nyodlingar höjde avkastningen och lönsamma havreexport ersatte import, växelbruket bredde ut sig och mekaniseringen gjorde framsteg. Vid mitten av 1800-talet hade den odlade arealen ökat från ca 1 miljon hektar till ca 2 miljoner hektar och befolkningen från drygt 2 miljoner till 3,5 miljoner. (Men de flesta var mycket fattiga och medellivslängden 40 år.)

Under de årtionden som följde fortsatte arbetet med att odla upp ny jord och utveckla jordbruket och akademien var djupt involverad. Man hade ansvar för de statliga ingenjörerna som arbetade med torrlägningsföretag och odlingsprojekt runt om i landet. Också de statliga rådgivarna, som sedan blev statskonsulenter, hade akademien hand om. De gav råd om all-

ting från linodling till mejerihantering och framställning av sprit. Vid 1800-talets slut var folkmängden uppe i 5 miljoner och arealen 3,5 miljoner hektar.

Det här var också den tid när den svenska samhällsstrukturen förändrades i grunden. Den gamla ständsriksdagen ersattes av två kamrar. Folkskolan genomfördes. Kommunallagar stiftades och stambanan byggdes. Regering och riksdag tog successivt över mer och mer av den kungliga makten. Den centrala förvaltningen byggdes ut och 1890 skapades Lantbruksstyrelsen. Det kom att få långtgående följder för Lantbruksakademien. Den nya myndigheten tog nämligen över alla de förvaltningsuppdrag som tidigare tillhört akademien. Förändringen var nog ett högst naturligt led i samhällets omdaning men det fanns de som spekulerade i att akademiens ledning hamnat på kant med stora och politiskt inflytelserika lantmannagrupper under den stora tullskyddsstriden. Det var en ursinnig strid som utlystes av att spannmålspriserna sjönk kraftigt på 1880-talet. Rågpriset sjönk under loppet av några år med nära hälften. Det hängde ihop med att ångbåtarna förde in rysk och amerikansk brödsäd i landet. När striden rasade som värst emigrerade bortåt 400 000 svenskar, de flesta till Amerika. Akademien hörde inte till de som förespråkade tullar – men tullar blev det.

Utbyggnaden av förvaltningen fortsatte och snart fick Sverige ett jordbruksdepartement. Och inte nog med det, runt om i landet bildades nya sammanslutningar, andelsmejerier och inköpsföreningar, och en rad nya tidskrifter skapade nya kanaler för utbildning och information.

För akademien blev det nu naturligt att fokusera den andra grenen av verksamheten, den vetenskapliga. Det gällde att initiera och leda ny forskning samt föra ut de senaste rönen till landets många brukare.

Den positiva sidan av förändringen var att man slapp betungande ekonomiskt och praktiskt ansvar och dessutom kunde utveckla en mer oberoende ställning.

När akademien firade 100-årsjubileum 1913 bestod den av 173 ledamöter. Företrädare för forskning och utbildning dominerade verksamheten. Det fanns också en stor grupp av godsägare och brukspatroner från Syd- och Mellansverige – men de flesta deltog sällan vid sammankomsterna. Överläggningarna handlade om ärftlighetsforskning, om elektrisk kraft i jordbruket och om tillverkning av sk luftsalpeter, alltså den nya konstgödselprodukten som framställdes med hjälp av elektricitet direkt ur luften.

Akademien fortsatte på den inslagna vägen med forskning och vetenskap. Den rollen kom att bekräftas senare på 1900-talet när det nytillkomna Jordbrukets forskningsråd knöts till akademien.

Skogsbruket var länge svagt företrätt, men det skulle ändra sig. Skogen spelade en viktig roll i den omvälvande industrialisering som präglade Sverige under första hälften av 1900-talet. Sågverksindustrin hade blomstrat under 1800-talets senare decennier. Exporten gynnades av ökad efterfrågan från England där industrialiseringen pågick för fullt. Flottleder rensades upp och ångdrivna båtar stod för resten av transportererna. Företag växte snabbt – som Mo & Domsjö, Ljusne-Voxna, Skutskär, Korsnäs och Iggesund. Men baksidan var att virkestillgångarna i de svenska skogarna var hårt utnyttjade. Skogen i Norrland hade exploaterats utan återplantering. I hela landet var skogarna vanvårdade.

Åren runt 1900 innebar en vändpunkt för det svenska skogsbruket. En ny skogsvårdslag beslutades och Skogsvårdsstyrelsen inrättades. Några år senare kom Skogshögskolan och Statens Skogsförsöksanstalt. Efterhand kom en omfattande nyodling igång, först i södra delen av landet och senare också i Norrland. Så småningom ledde de här insatserna till ett uthålligt skogsbruk som levde enbart på tillväxten. Nu utvecklades också pappers- och massaindustrin. Sverige fick tidigt en ledande ställning på världsmarknaden och bidraget till våra exportintäkter från skogen låg på 30- och 40-talen på 40 %.

Det var således högst naturligt att akademien kom att ägna sig mer och mer åt skogsfrågorna. Det behövdes forskning om skogens biologiska processer, om skogsskötsel och skogsmätning. Och aktörerna på skogsområdet behövde en arena för kontakter och diskussioner. Det ledde fram till en omorganisation och en namnändring. 1956 ändrades akademiens namn till Kungliga Skogs och Lantbruksakademien, skogen fick en egen avdelning och en akademi-jägmästare anställdes.

Nu är vi alltså framme vid mitten av 1900-talet. Folkhemsbygget pågår för fullt, ekonomin går strålände i ett Sverige som förskonats från två världskrig. Jorden och skogen producerar allt mer – och kräver allt färres arbetsinsatser. Folk flyttar in till städerna och landsbygden avfolkas. Vad händer då med vår akademi under denna tid?

Två saker är viktiga att nämna.

Det första är att akademien äntligen fick ett eget hus. Husfrågan hade varit ett stort bekymmer hela 1900-talet. Man höll till i ett fallfärdigt gammalt hus på Mäster Samuelsgatan. Det revs när Norrmalm byggdes om och sedan flyttade akademien runt, satt ett tag på Blasieholmen i de lokaler där tyska ambassaden huserat. Drömmen var ett eget hus ute i Frescati. Det fanns en magnifik ritning – men aldrig tillräckligt med pengar. Dessutom hade staten andra planer för Frescatiområdet. I det nya Sverige skulle alla ha rätt till högre utbildning och universitetet måste ha växrum. Genom en byteshandel fick så akademien huset på Drottninggatan 95 B, som tidigare varit Bergsskolan och senast hyst institutionen för slaviska språk. I Frescati blev landsbygdsmuseet, som akademien haft hand om, restaurang för studenterna – Lantis – och i Blomska huset, som hört ihop med experimentalfältet, flyttade rektorsförvaltningen in. En särskild fördel med akademiens nya hus var att det nu blev möjligt att utveckla biblioteket med agrarhistorisk inriktning, som idag är en viktig del av verksamheten.

Det andra av vikt var att verksamheten ändrade karaktär och vidgades till nya områden. I stället för slutna interna diskussioner blev det nu mer och mer öppna och utåtriktade seminarier och konferenser om aktuella ämnen inom akademiens områden. Det gällde i hög grad fortfarande jordbruk och skogsbruk, men också närliggande områden som fiske – odlade fiskar, vilda fiskar och globala utfiskningsproblem. Livsmedelsfrågor har också blivit ett centralt område, livsmedelsindustrin är en av våra viktigaste industribranscher. Allehanda matrelaterade frågor har kommit att ta allt större utrymme på agendan.

Det internationella samarbetet ökade också under denna tid, särskilt med Östeuropa där vår akademi kunde hjälpa till med vetenskapliga kontakter under den tid då järnridån ännu var nedfälld.

Det här var också den tid då miljöfrågorna på allvar gjorde sitt intåg i akademien. Tiden efter andra världskriget var utvecklingsoptimismens tid. Nu skulle forskningens landvinningar

användas i fredens tjänst och skapa resurser för välfärdssamhällets utveckling. I skogsbruket blev besprutning från luften ett sätt att ersätta arbetskrävande röjning. I jordbruket användes kemiska medel för att bekämpa ogräs, insekter och sjukdomar, och konstgödning som ökade avkastningen. Men så småningom kom motreaktionen. 1963 kom den amerikanska biologen Rachel Carsons bok *Tyst vår*. Den beskrev hur fåglarna försvann som en följd av det kemikalieintensiva jordbruket. I Sverige nästan utplånades havsörnen av svårnedbrytbara föreningar som gjorde äggskalen tunna. Svenska forskare fann kvicksilver i insjöfisk som visade sig hänga ihop med jordbrukets kvicksilverbetning.

Miljöengagemanget spred sig snabbt i det svenska samhället. Vi fick Naturvårdsverk och Miljödepartement. Flygbesprutning förbjöds och kloka bönder minskade användningen av både bekämpningsmedel och konstgödning.

Så småningom kom alla dessa frågor upp också i Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien. Man diskuterade alternativ till kemisk bekämpning, effektivare gödslingsmetoder, djurhållning utan antibiotika. Efter hand har miljöaspekterna kommit att genomsyra i stort sett all den verksamhet akademien bedriver. Under senare år har många av de nyvalda ledamöterna haft miljöbakgrund. Att vårt förhållningssätt till jord och skogsbruk ska bygga på idén om bärkraftig utveckling är numera självklart.

Rubrikerna på seminarier och rapporter har ändrats en del, på senare tid har det handlat mycket om klimatförändringarna. Både jord och skogsbruk påverkas av global uppvärmning – men kan också spela en viktig roll i kampen mot en sådan, genom att ta upp koldioxid och genom att ersätta fossila energibärare.

Men framför allt har de enstaka miljöfrågorna ersatts av en bredare syn, en medvetenhet om komplexiteten i våra ekologiska system och hur allting hänger samman även globalt. Mark och vatten ska räcka till för att försörja en växande befolkning med både föda och energi. De gränser som planeten sätter är globala.

Vi kan se tillbaka på 200 år med en hisnande utveckling. Folkmängden har ökat från en miljon till nio. Medellivslängden ligger på över 80 år. Åkerarealen har minskat något på senare år men produktiviteten har ökat desto mer. Vetenskapliga och tekniska genombrott har spelat en väsentlig roll för denna utveckling.

Vad kan man våga säga om framtiden?

Perspektivet måste vara globalt. Den bärkraftiga uthålliga användningen av resurser som paradigmen måste delas av jordens alla folk. Vi behöver fortsatt ny kunskap och vetenskapliga genombrott. Men vi behöver också sprida kunskapen och övertyga över gränserna. Det handlar om värderingar och styrning.

Det är en gigantisk utmaning. Vår akademi är en av många aktörer – men vi ser fram emot att spela en fortsatt viktig roll!

Kerstin Niblaeus

KSLA 200 år
1813–2013

Akademiens sekreterare Carl-Anders Helander

KSLA:s högtidssammankomst den 28 januari 2013

Eders majestäter

Eders excellenser

Herr minister

Fru landshövding

Fru Preses

Övriga akademiledamöter och gäster

Fabulous Friends

Jag kommer att disponera mitt anförande i fyra olika delar; Uppdrag, Resurser, Verksamhetsåret som gått och Verksamheten framåt.

Uppdraget är tydligt formulerat i Akademiens portalparagraf:

”Kungliga Skogs- och Lantbruksakademiens uppgift är att med stöd av vetenskap och praktisk erfarenhet till samhällets gagn främja jordbruk och skogsbruk samt därtill knuten verksamhet.”

Med utgångspunkt från portalparagrafen kan akademiens uppdrag sammanfattas i följande fem punkter:

- Akademien ska vara en kreativ mötesplats för utbyte av fakta och olika uppfattningar utifrån vetenskap och praktisk erfarenhet om hur de gröna näringarna kan och bör utvecklas.
- Akademien ska ta initiativ till att generera ny kunskap med syfte att utveckla och stärka den gröna sektorn och vara en naturlig informatör och förmedlare av kunskap för beslutsfattare i såväl stat och kommun som i företagen.
- Akademien ska verka för att uthållighet, ekonomisk bärkraft och konkurrenskraft säkerställs i de produktions- och förvaltningsprocesser som berör den gröna sektorn.
- Akademien ska vara en oberoende och kritiskt granskande organisation, som allsidigt ska belysa den gröna sektorns betydelse för hela samhällets utveckling.

- Akademien ska främja historiska studier så att kunskaper och insikter om gången tid kan användas som bakgrund när framtiden diskuteras.

Akademiens viktigaste **resurs** är dess *ledamöter*. Det är genom er djupa och breda kompetens, era nätverk och ert engagemang som akademien hela tiden utvecklas. Dessutom alla ni andra som engagerar er i kommittéer, medverkar som talare eller på andra sätt deltar i akademiens arbete. Under ett verksamhetsår kan det vara upp till 1 000 personer som engagerat sig i verksamheten.

För att kunna fullfölja uppdraget och för att kunna genomföra ledamöternas ambitioner krävs naturligtvis *ekonomiska resurser*. Genom ett antal generösa donationer under 200 år och med en god kapitalförvaltning utgör kapitalavkastning den avgjort största inkomstkällan för akademien. Vårt statsbidrag är relativt blygsamt men är naturligtvis också det en viktig resurs.

För att kunna genomföra och utveckla verksamheten är det viktigt att utöka vår kapitalbas genom nya donationer. Akademien har därför nyligen inrättat ett Finansierings- och Donationsråd för att stimulera nya former av finansiering och nya donationer.

Akademiens hus på Drottninggatan 95 B här i Stockholm är givetvis även det en viktig förutsättning för akademiens verksamhet. Här finns ändamålsenliga lokaler för huvudparten av akademiens arbete. Dessutom är donationsfastigheterna Enaforsholm och Barksätter viktiga resurser för delar av verksamheten.

Sist men inte minst har akademien en viktig resurs i *personalen* på kansliet, de som ska verkställa uppdraget i praktisk handling.

Verksamhetens innehåll bestäms av akademien genom dess olika organ och dess aktiva ledamöter. Det är i första hand akademiens ledamöter som föreslår vilka frågor akademien ska arbeta med. Aktiviteterna stäms av mot akademiens verksamhetsidé, verksamhetsmål och resurser. Avvägningar mellan dagsaktuell och långsiktigt planerad verksamhet är viktig.

Arbetet inom akademien bedrivs främst inom avdelningar och kommittéer. Därtill finns nämnder för att stärka ledningsfunktionerna. Vidare kan berednings- eller arbetsgrupper tillsättas för specifika kortare uppdrag.

År 2012, akademiens 199:e verksamhetsår, var som vanligt ett mycket aktivt år. Totalt genomfördes drygt 70 olika aktiviteter i form av seminarier, konferenser, rundabordssamtal, studieresor, boksläpp och så vidare. Alla dessa kan naturligtvis inte nämnas här, jag har valt att lyfta fram och kort presentera fyra olika aktiviteter.

Allmänna avdelningen arrangerade seminariet ”Sustainable agriculture – does it need modern biotech”. Seminariets utgångspunkt var en bok skriven av ett amerikanskt par där hon som aktiv forskare inom genteknologi och han som ekologisk lantbrukare gemensamt redovisar möjligheterna att kombinera modern teknik med ett resurshushållande jordbruk.

Jordbruksavdelningen tillsatte under året en arbetsgrupp som har arrangerat fyra workshops kring Slam, Fosfor och Kretsloppsfrågor. Ett område där kretsloppstanken är självklar men där slamåterföring till åkermark för livsmedelsproduktion är mycket kontroversiellt och ett svårlöst problem. Ett slutseminarium arrangeras nästa månad.

Skogsavdelningen genomförde ett seminarium med titeln “Tekniska produkter från biomassa”. Ett seminarium där fascinerande möjligheter att ersätta fossila råvaror med förnybara, biomassebaserade råvaror redovisades.

Från *ANH:s*, det vill säga *Enheten för de Areella Näringarnas Historia*, omfattande verksamhet väljer jag att nämna ”nya Bergstensboken” med titeln *Vid fjällets fot*, en omfattande bok om en av akademiens största och viktigaste donatorer, A. W. Bergsten, och den fjällgård Enaforsholm som han donerade till KSLA på 1930-talet.

Verksamhetens innehåll *bestäms av akademien* (vårt oberoende är viktigt!), genom dess olika organ och dess ledamöter och planeras utifrån en nyligen fastställd **Verksamhets- och Inriktningsplan**.

Akademien ska vara lyhörd, flexibel och kunna engagera sig i snabbt uppdykande och för akademien viktiga frågor. Detta kräver öppenhet för omprioritering även under pågående verksamhetsår.

Sammanfattningsvis kommer verksamheten 2013–2016 att inriktas på följande områden:

- Den växande konkurrensen om mark, vatten och biologiska resurser.
- Behovet av ökad och effektiv produktion från jord- och skogsbruk samtidigt som negativ påverkan på omgivande miljö minimeras.
- Skogs- och jordbrukets bidrag till energiförsörjningen som en del av lösningen på den pågående klimatförändringen.
- Forskning och innovationer för utveckling av en biobaserad ekonomi samt de gröna näringarnas framtida kunskaps- och kompetensförsörjning.
- Marknadsfrågor, strategiskt ledarskap, management och politiska aspekter, allt med fokus på ett utvecklat landsbygdsföretagande.
- Måltidens och råvarornas betydelse för miljö, hälsa och matglädje.

Så jag kan varmt rekommendera var och en att delta i akademiens olika arrangemang, allt utifrån det som intresserar dig mest!

Några evenemang med koppling till vårt 200-årsfirande vill jag lyfta fram lite extra:

Redan i morgon och på onsdag hoppas jag att många av er deltar i Global Outlook, ett stort internationellt symposium på Norra Latin finansierat av Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse.

Den 23 maj har vi Öppet Hus på Akademien för alla som vill uppvakta jubilarerna och den 11–12 juni hoppas vi på stort intresse för vår jubileumskonferens ”Stundande skördar” – den 11 juni på plats i Aula Magna på Stockholms Universitet och den 12 juni som fyra olika exkursioner.

Avslutningsvis:

Fabulous Friends!

Foreseeing French Founder Found Future Funding: Food – Feed – Fuel – Fibre, from Fully Fair Fertilised Fields, Functioning for Future Families, Favours Full Fortunate Friendship. Fantastic!

Thank you!

Carl-Anders Helander